

Наряду із терміном «культурні цінності» у міжнародному праві використовувалися такі поняття як «історичні і культурні цінності», «пам'ятники історії і культури», «культурна спадщина», «культурні об'єкти», «культурні досягнення» та ін. Таке велике різноманіття термінів для позначення однієї і тієї ж групи об'єктів звичайно не додає ясності в питання їх захисту та застосовуваного права.

Цінності — філософський термін, що є виразом суті буття. У правовій площині цінності перетворюються на майно або власність. У зарубіжному законодавстві, літературі та правозастосовній практиці термін цінності не вживається для позначення матеріальної складової культури. Він замінений поняттям «property», що дослівно означає «власність». Власність цілком юридичний термін, що на наш погляд повністю відображає суть об'єктів, що підпадають під захист.

На наш погляд цілком можна погодитись з визначенням даним А.П. Сергеевим, згідно якого, культурні цінності як об'єкт правової охорони охоплює лише такі матеріальні цінності, що є результатом людської діяльності, а також деякі об'єкти оточуючого середовища, що перетворені людиною або тісно пов'язані з його діяльністю.

Проте не будь-який матеріальний результат людської діяльності може розглядатися як культурна цінність. Такими може бути визнано лише ті предмети культури, тобто такі предмети діяльності людини, що відносяться до культурних благ. Культурні блага — найбільш широка категорія, що охоплює як результати матеріального, так і духовного виробництва. В юридичній літературі запропоновано цю категорію іменувати «досягненням культури».

Вважаємо, що такий підхід цілком відображає поняття культурних цінностей та забезпечують чітке розуміння тієї групи об'єктів, що підлягають охороні згідно міжнародного права. Єдиною ремаркою є те, що на наш погляд все таки доцільніше використовувати поняття власність, що не прив'язане до філософського розуміння досягнень культури та юридично вірно відображає коло об'єктів, що повинні користуватися захистом.

Грушко М.В.

*асистент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗАХИСТУ ЖІНОК В ВОЄННОМУ ПОЛОНІ

Порушення прав людини в умовах збройного конфлікту є порушенням основних міжнародних принципів права в галузі прав людини й гуманітарного права, закріплених у міжнародно-правових документах.

В числі жертв збройних конфліктів знаходиться така категорія осіб як військовополонені. Особливо детального розгляду вимагає питання, пов'язане

із захистом саме жінок-військовополонених. Необхідність глибокого та всебічного вивчення цієї проблеми зумовлена її винятковою важливістю, з врахуванням статевої приналежності, для захисту прав і свобод людини в період збройних конфліктів, а також для попередження порушень з боку учасників таких конфліктів.

Розглядали питання воєнного полону в різний час й в різному контексті як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: А.Б. Амелін, В.В. Альошин, І.Л. Арцибасов, С.Л. Єгоров, Р. Аби-Сааб, А.Г. Григор'єв, А.І. Полторак, Л.І. Савинський, Г.М. Мелков, Ф. Кальсховен, В.М. Репецький, В.М. Лисик, М.В. Цюрупа, А.І. Дмитрієв та інші. Проте, до проблематики захисту жінок-військовополонених звертались лише деякі автори — Ф. Криль та В.Ю. Калугін.

Серед міжнародно-правових джерел, які стали важливим підґрунтям представленого дослідження є III Конвенція про поводження з військовополоненими (далі — III Конвенція), яка була прийнята 12 серпня 1949 р. в Женеві та Додатковий протокол I 1977 р., який додається до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру.

В міжнародному гуманітарному праві існують фундаментальні основи інституту воєнного полону, які забезпечують захист прав та свобод осіб, які знаходяться в полоні у противній стороні, серед яких знаходиться і принцип гуманізму, тобто забороняється спричиняти їм фізичні каліцтва або піддавати медичним і науковим експериментам, якщо це не виправдано медичними міркуваннями на користь даної особи. Особливо звертається увага, що військовополонені не повинні без необхідності наражатися на небезпеку в очікуванні евакуації із зони бойових дій. Для відправлення релігійних обрядів потрібно виділити відповідні приміщення (ст. 34 III Конвенції).

Як старі, так й нові збройні конфлікти мають сталий характер і часом характеризуються вкрай високим рівнем людських страждань через те, що сторони конфлікту не дотримуються в повній мірі своїх зобов'язань з питання захисту жертв цих конфліктів.

Міжнародне гуманітарне право юридично закріплює принцип рівності чоловіків і жінок, розробляючи його в пунктах, що забороняють дискримінацію. А саме ст. 16 III Конвенції і ст. 75 Додаткового протоколу I, передбачають поводження без будь-якої несприятливої різниці, заснованої на ознаках статті. Це означає, що жінки користуються всіма правами та свободами, забороняються будь-які дискримінаційні заходи, які витікають із застосування Конвенції. Тобто жінки-військовополонені володіють правом на захист прав і свобод, як й військовополонені чоловіки. Важливе місце в проблемі про поводження з військовополоненими займає питання про умови та межі застосування до них кримінального і дисциплінарного покарання, в тому числі з врахуванням статті винної особи. III Конвенція виходить із принципу рівності поводження. Так, згідно зі ст. 88 III Конвенції військовополонені не повинні піддаватися суворішим покаранням або суворішому

поводженню під час відбування покарання, ніж чоловіки і жінки із складу збройних сил держави, що тримає в полоні, притягнені до відповідальності за аналогічні правопорушення.

Принцип рівного поводження, на якому засновується загальний захист жінок, доповнюється ще одним принципом, який декларує диференційний підхід, а саме, що «до жінок слід відноситись з усією належною повагою відповідно до їх статі». Особливо потрібно звернути увагу на те, що досі III Конвенція не містить юридичного визначення принципу особливої поваги, але незалежно від статусу, що надається жінкам, воно включає певні поняття, такі, як фізіологічні особливості, честь і моральність, вагітність і пологи.

Для найповнішої реалізації прав, військовополонені мають бути розділені по категоріях їх статевої належності. Так, принципове положення п. 2 ст. 14 III Конвенції про те, що до жінок слід відноситись з усією належною їх статі повагою, знайшло відбиття в п. 4 ст. 25 цієї Конвенції, який, зокрема, проголошує, що «у тих таборах, в яких поряд із чоловіками перебувають військовополонені-жінки, їм повинні бути забезпечені окремі приміщення для сну». Включення цього пункту було пов'язане з наявністю жінок в арміях воюючих сторін під час Другої світової війни. Ця норма означає, що такий поділ повинний бути ефективним, тобто доступ військовополонених-чоловіків до окремих приміщень для сну, відведених жінкам, повинен бути заборонений незалежно від згоди або незгоди останніх. Дане положення стосується лише приміщень для сну, місця розміщення військовополонених в цілому не обов'язково повинні бути окремими. Жінки в полоні перебувають під безпосереднім наглядом жінок противної сторони. Однак Держава, що тримає в полоні, може надавати окремі місця розміщення, якщо вважає, що це є необхідним й сприяє виконанню інших вимог Конвенції відносно жінок-військовополонених.

Відносно роботи військовополонених принцип особливого поводження з жінками згадується у нормі пов'язаній з роботою, в якій, зокрема, вказується, що можуть використовуватись працездатні військовополонені в якості робочої сили лише з врахуванням їх віку, статі, звання, а також фізичних здібностей.

Важливе місце в проблемі поводження з військовополоненими жінками займає питання про умови та межі застосування до них кримінального і дисциплінарного покарання, в тому числі з врахуванням статі винної особи. Конвенція виходить із принципу рівності поводження. Інші положення III Конвенції щодо умов відбування покарання впливають із принципу диференційованого поводження. Зокрема, у ст.ст. 97, 108 наголошується, що жінки-військовополонені, які відбувають кримінальне покарання або дисциплінарні стягнення, будуть утримуватися в приміщеннях окремо від чоловіків-військовополонених і будуть знаходитись під безпосереднім спостереженням жінок. Ст. 75 Додаткового протоколу I 1977 р. до Женевських конвенцій 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних

конфліктів, містить норму, яка тією чи іншою мірою повторює вищезгадані положення ст.ст. 25, 97 і 108 III Конвенції. Питання щодо застосування смертної кари стосовно жінок-військовополонених в Конвенціях нічого не сказано. Проте, ніщо не може перешкодити державі, яка тримає в полоні, встановити для жінок менш сувору систему відбуття дисциплінарних покарань, ніж для чоловіків, і при цьому в сприятливіших умовах тримання в приміщеннях. Така відмінність за ознакою статі не вважається такою, що суперечить загальновизнаному принципу міжнародного гуманітарного права, що забороняє будь-яку дискримінацію.

Що стосується обшуку військовополонених, то диференційоване поводження спеціально не згадується (ст. 8 III Конвенції), що призводить до проблеми реалізації на практиці. Проте, виходячи з очевидних міркувань безпеки, у момент захоплення військовополоненого необхідно негайно обшукати. В цих умовах не завжди можна знайти жінку для проведення обшуку, тоді як в умовах інтернування цивільних осіб, коли немає такого поспіху, це зробити можна.

Міжнародне гуманітарне право містить особливі положення, які передбачають різні ситуації, в яких можуть проявляти себе жінки. Ці положення мають в одних випадках загальний характер («без якої-небудь дискримінації через стать...»), в інших — більш конкретний (окремі приміщення для сну, окремі місця розміщення). Точна вказівка повинна підкреслити важливість застосування принципу, а не обмежити його дію. Диференційований підхід має забезпечуватись жінкам навіть у тих випадках, коли на нього немає конкретного посилання.

Будь-яка особа, в тому числі й жінка, яка приймала участь у воєнних діях, але не одержала статусу військовополоненого, повинна, користуватися перевагами, наданими положеннями IV Конвенції про захист цивільного населення під час війни, за винятком випадків, коли ця особа затримана як шпигун або диверсант (ст. 5 IV Женевської конвенції). З такими особами також необхідно потрібно поводитись гуманно, і вони повинні користуватися основними гарантіями, передбаченими в ст. 75 Додаткового протоколу.

Березнер В.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На даному етапі можна відмітити три стрижневі нитки, пов'язані із проблемами міжнародного гуманітарного права. По-перше, Україна, використовуючи міжнародне право XXI ст., повинна в умовах глобалізації зайняти